

Комунальний заклад вищої освіти
«Хортицька національна навчально-реабілітаційна академія»
Запорізької обласної ради
Факультет реабілітаційної педагогіки та соціальної роботи
Кафедра спеціальної освіти та психології

МАГІСТЕРСЬКА РОБОТА

Психогімнастика як засіб регуляції емоційних станів дитини дошкільного віку з синдромом Дауна

Виконала студентка групи СОМ-2(2)
спеціальності 016 Спеціальна освіта
Стельмакова Юлія Ігорівна
Керівник: Позднякова О. Л.
Рецензент: Фалько Н. М.
Нормоконтроль _____ Анна КІРІЛЛОВА

Запоріжжя
2022 р.

РЕФЕРАТ

Магістерська робота: 74 с., 5 табл., 8 рис., 66 джерел.

Об'єкт дослідження – емоційні стани дитини дошкільного віку з синдромом Дауна.

Мета роботи – теоретичне обґрунтування, розробка та експериментальна перевірка ефективності програми корекційно-розвиткових занять з психогімнастики як засобу регуляції емоційних станів дітей дошкільного віку із синдромом Дауна.

Методи дослідження: теоретичні: аналіз наукової літератури, узагальнення та систематизація; емпіричні: констатувальний та формувальний експерименти, спостереження, психодіагностичні методи; статистичні: якісний та кількісний аналіз одержаних експериментальних даних.

Діти з синдромом Дауна мають проблеми в емоційному розвитку, а саме – не вміють відгукуватися на почуття і стани інших людей, неадекватно реагують на життєві ситуації. І поява нових можливостей регуляції емоційних станів у дитини дошкільного віку з синдромом Дауна передбачає, крім розвитку емоційного контролю, перехід від зовнішньої до внутрішньої регуляції поведінки (коли воно стає внутрішньо осмисленим) і встановлення співвідпорядкування мотивів поведінки, проте всі ці складні процеси протікають під впливом емоційної регуляції. Використання психогімнастики в ході занять з дітьми залучає до роботи та активізує всі їх психічні процеси (сприйняття, пам'ять, увага, мислення). Також включає емоційну складову, творчість і уяву, розвиває особистість дитини, адекватне сприйняття себе та іншого і, як наслідок, допомагає їй увійти у світ соціальних відносин.

ПСИХОГІМНАСТИКА, ЕМОЦІЙНІ СТАНИ, РЕГУЛЯЦІЯ, ДІТИ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ, СИНДРОМ ДАУНА.

ВСТУП

Актуальність теми. Статистичні дані медичних та соціологічних досліджень демонструють щорічне збільшення числа осіб з інтелектуальною недостатністю, а саме осіб із синдромом Дауна. З найважливіших завдань спеціальної освіти є формування у дітей дошкільного віку з синдромом Дауна здатності до успішної соціалізації та активної соціальної адаптації, що передбачає, передусім, готовність до співпраці та спільної діяльності. Саме в цьому віці для дитини відкривається «спільнота однолітків» як та група, в якій освоюються соціальні ролі, розвивається довільність поведінки, формується та активно вибудовується ієрархія мотивів. [63]

Проблема сучасності в тому, що багато дітей мають проблеми в емоційному розвитку, а саме – не вміють відгукуватися на почуття і стану інших, неадекватно реагують на багато речей. Тому не випадково у центрах реабілітації надають перевагу емоційному розвитку дитини. Раціонально організована рухова діяльність створює передумови не тільки для зміцнення їхнього здоров'я, підтримки у тонусі всіх систем життєзабезпечення людини, а й для формування емоційної сфери.

Дослідженнями особливостей емоційних станів в дошкільному віці займалися такі вчені як: В. Давидов, Н. Єжкова, А. Запорожець, Я. Неверович, О. Князева, А. Кошелева, Н. Лейтес, В. Ражников, Л. Стрелкова та зарубіжні вчені Г. Бреслав, Х. Джайнотт, К. Ізард та ін. Достатньо розгорнутий характер містять дослідження специфіки емоційного розвитку дітей з синдромом Дауна. Зокрема, констатується варіація недорозвинення пізнавальної діяльності, їхнього мовлення (А. Альохіна, М. Беркетова, Г. Ворсанова, І. Демидова, П. Жиянова, Р. Ковтун, Т. Медведєва та ін.); нестійкість афективної сфери – від в'ялості, апатії до розгальмованості, збудливості (Г. Головань, Н. Тертична); надмірна здатність розконцентрувати увагу (К. Давиденкова, А. Кошелева, І. Ліберман та ін.); затримка розвитку

моторики, особливо дрібної (М. Беркетова, Р. Ковтун, П. Лаутеслагер, О. Мозолюк-Коновалова та ін.).

Поява принципово нових можливостей регуляції емоційних станів у дитини дошкільного віку з синдромом Дауна передбачає, крім розвитку емоційного контролю, перехід від зовнішньої до внутрішньої регуляції поведінки (коли воно стає внутрішньо осмисленим) і встановлення співвідпорядкування мотивів поведінки, проте всі ці складні процеси протікають під впливом емоційної регуляції, тому розвиток емоційної сфери дитини вважається найважливішим завданням дошкільного виховання. [28]

Отже, посиленої уваги вимагає проблема збереження й зміцнення психоемоційного здоров'я дітей дошкільного віку із синдромом Дауна. Ця обставина зумовлює необхідність проведення спеціальних наукових досліджень, що розкривають специфіку використання психогімнастики у практиці навчання та виховання дітей із синдромом Дауна. Таким чином, актуальність проблеми, її практична значущість та недостатня розробленість обумовили вибір теми магістерської роботи у такій редакції «Психогімнастика як засіб регуляції емоційних станів дитини дошкільного віку з синдромом Дауна».

Об'єкт дослідження: емоційні стани дитини дошкільного віку з синдромом Дауна.

Предмет дослідження: регуляція емоційних станів дитини дошкільного віку з синдромом Дауна засобами психогімнастики.

Мета дослідження: теоретичне обґрунтування, розробка та експериментальна перевірка ефективності програми корекційно-розвиткових занять з психогімнастики як засобу регуляції емоційних станів дітей дошкільного віку із синдромом Дауна.

Для досягнення даної мети в роботі будуть вирішені наступні завдання:

1. Проаналізувати стан розробленості проблеми регуляції емоційних станів у дітей дошкільного віку з синдромом Дауна.

2. Охарактеризувати особливості емоційного розвитку дітей дошкільного віку з синдромом Дауна.

3. Виявити особливості прояву емоційних станів у дітей дошкільного віку з синдромом Дауна.

4. Розробити та довести ефективність програми з психогімнастики як засобу регуляції емоційних станів дітей дошкільного віку із синдромом Дауна.

Методи дослідження. Відповідно до визначеної мети та сформульованих завдань використаний комплекс взаємопов'язаних методів:

– теоретичні: аналіз наукової літератури, узагальнення та систематизація;

– емпіричні: констатувальний та формувальний експеримент (спостереження, психодіагностичні методики: методика вивчення мімічної моторики (Г. Волкова); модифікація методики «Вивчення розуміння емоційних станів людей, зображених на малюнку» (Е. Ізотова); модифікація тесту «Розпізнавання емоцій» (за Т. Череднікова); анкетування батьків);

– статистичні: якісний та кількісний аналіз одержаних експериментальних даних.

Теоретико-методологічні засади дослідження:

– положення про цілісний та системно-комплексний підхід до дослідження психічного розвитку дитини (Л. Виготський, О. Леонт'єв, С. Рубінштейн та ін.);

– положення про загальні та специфічні закономірності онтогенезу та дизонтогенезу (М. Певзнер, Л. Руденко, В. Синьов, Т. Скрипник, В. Сорокін, О. Хохліна, Л. Шипіцина та ін.);

– положення про психологічний супровід розвитку осіб з особливими освітніми потребами (В. Кобильченко, А. Обухівська, Т. Скрипник та ін.);

– теорія внутрішньої регуляції або саморегуляції (К. Альбуханової-Славська, Н. Бернштейн, У. Кенон, О. Конопкин, Ш. Надирашвілі, І. Фейнберг, В. Ядов, Н. Ярушкін та ін.);

– концепції усвідомленої регуляції довільної активності (А. Конопкін, А. Осницький, Н. Ярушкін та ін.);

– теорії особистісної саморегуляції при атиповому розвитку (Н. Макарчук та ін.).

Бази дослідження: центр комплексної реабілітації дітей з інвалідністю та дітей, які належать до групи ризику щодо отримання інвалідності, який є структурним підрозділом комунального закладу вищої освіти «Хортицька національна навчально-реабілітаційна академія» Запорізької обласної ради м. Запоріжжя; комунальний заклад «Запорізька спеціальна загальноосвітня школа-інтернат «Джерело» Запорізької обласної ради м. Запоріжжя.

Теоретичне значення роботи полягає у тому, що в ньому вперше було обґрунтовано та розроблено програму корекційно-розвиткових занять для дітей дошкільного віку з синдромом Дауна, засновану на розвитку творчої уяви засобами психогімнастики. При цьому підтверджено можливості отримання та закріплення позитивного психосоматичного ефекту в ході проведення такої роботи.

Практичне значення роботи полягає в тому, що розроблена та апробована автором програма психогімнастики як засобу регуляції емоційних станів дітей дошкільного віку із синдромом Дауна може бути використана вчителями-дефектологами, психологами у своїй професійній діяльності при центрах реабілітації, соціально-психологічних службах тощо.

Апробація результатів дослідження відбулася на III міжнародній науково-практичній конференції студентів та молодих вчених «Освітні і культурно-мистецькі практики в контексті інтеграції України у міжнародний науково-інноваційний простір» 12–13 травня 2022 року м. Запоріжжя.

Структура та обсяг магістерської роботи: робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків та списку використаних джерел (63 найменувань). Містить 5 таблиць, 8 рисунків, 6 додатків, загальний обсяг роботи – 74 сторінок, із них основного тексту – 49 сторінок.

ВИСНОВКИ

Аналіз наукової літератури та проведене експериментальне дослідження дозволили сформулювати наступні висновки.

1. Аналіз наукової літератури показав, що проблемою регуляції емоційних станів у дітей дошкільного віку з синдромом Дауна займаються зарубіжні та українські вчені, такі як І. Баскакова, Л. Борщевська, М. Гнездилова, Д. Ісаєв, В. Ковальова, А. Обухівська, В. Петрова, В. Пінський, В. Синьов, Н. Стадненко, О. Хохліна, Ж. Шиф та ін. Автори вказують на різкий недорозвиток пізнавальної діяльності і мовлення дітей із синдромом Дауна. Також, за результатами їх досліджень, діти мають схильність до наслідувальних дій, а афективна сфера характеризується в одних дітей в'ялістю, апатією, а в інших – збудженням, хвилюванням та негативізмом.

Існує ряд факторів, що сприяють розвитку емоцій у дошкільників:

– спілкування. Щоб зрозуміти, що таке емоції і якими способами їх можна висловлювати, дитині необхідний наочний приклад. Суть емоцій розкривається у тих. На розкриття їхньої суті впливає ситуація, позиція дитини, її ставлення до співрозмовника;

– додаткова діяльність дитини. Такі заняття, як психогімнастика, сприяють розвитку різних емоційних станів у дитини. Наприклад, героя книжки може асоціювати із собою, цим щиро співпереживаючи йому у певних ситуаціях. У такі моменти дитина відчуває яскраві емоції, більшою мірою позитивні;

– вид діяльності дитини, виражений у вигляді гри. Під час різних сюжетно-рольових ігор діти навчаються співпереживати та допомагати один одному;

– трудова діяльність. Процес і результат певної трудової діяльності змушує дитину відчувати цілу гаму почуттів: від радості за успішне досягнення мети до розчарування від провалу.

2. Особливостями психофізичного розвитку дітей з синдромом Дауна є: проблеми у моторному розвитку, розвитку мовлення, труднощі у спілкуванні з однолітками, проблеми зі зором та слухом, короткочасної слухової пам'яті, проблеми із запам'ятовуванням, здатністю узагальнювати та міркувати, труднощі у встановленні послідовностей (дій, явищ та предметів). Такі діти пізніше починають посміхатися, сидіти, повзати, ходити, говорити. До основних особливостей розвитку емоційної сфери дітей дошкільного віку з синдромом Дауна належить таке: поетапне ускладнення емоційних проявів та їх регулювання у діяльності та поведінці; розвиток моральних та соціальних емоцій, становлення емоційного фону психічного розвитку дітей, оволодіння навичками емоційної регуляції, що дозволяє їм стримувати різкі вирази почуттів та перепадів настрою.

3. Аналіз результатів констатувального етапу дослідження показав, що діти експериментальної групи найчастіше могли зобразити радість, подив, сум, а рідше – гнів, страх та переляк. Діти контрольної групи – зобразили радість, сум, подив та переляк, рідше – страх, гнів. Найбільш знайомою емоцією для дітей експериментальної групи були: радість, сум, страх, діти змогли їх ідентифікувати, а контрольна група – радість, сум, страх. Діти експериментальної групи змогли ідентифікувати такі емоції, як гнів, подив, образа, а діти контрольної групи гнів, подив, образу зовсім не ідентифікували. Отримані результати показали, що частина дітей перебуває на низькому рівні розвитку емоційної сфери і їм дуже важко впоратись із завданнями. Їм не вдається розпізнати емоції та емоційні стани у різних життєвих ситуаціях, тільки за допомогою дорослих. Результати анкетування батьків показали, що дітям дошкільного віку з синдромом Дауна властиві тривожні стани, які виникають за певних умов. Діти експериментальної групи мають низький ступінь тривожності: низький – 33%, середній – 67%, та високий ступень

тривожності – 0% (жодної дитини), а діти контрольної групи: низький ступінь тривожності – 25%, середній – 50%, та високий ступінь тривожності – 25%. З метою уникнення тривожних станів у дітей із синдромом Дауна та їх вміння регулювати власні емоційні стани була розроблена корекційно-розвивальна програма з психогімнастики.

4. Результати формувального етапу дослідження свідчать про ефективність групової роботи в процесі формування здатності до саморегуляції дітей дошкільного віку з синдромом Дауна. На початку формувального етапу дослідження більшість дітей дошкільного віку перебували на низькому та середньому рівнях. До середнього рівня віднесено до експериментальної групи – 60 %, у контрольній – 30%. У той же час до низького рівня до експериментальної групи належать 40%, а до контрольної групи – 70%. Контрольний зріз показав, що після впровадження програми з психогімнастики в експериментальній групі підвищився рівень емоційної сфери відповідно на 20% та 14,2 % та кількість піддослідних з низьким рівнем зменшилась на 28,6%. Анкетування батьків показало, що у дітей експериментальної групи загальний рівень тривожності нижче за контрольну групу дітей. Це свідчить про ефективність відвідування дітьми із синдромом Дауна корекційно-розвиткових занять з психогімнастики. Після цих занять діти стали більш розкутими, відкритими та мають більше позитивних емоцій. У дітей контрольної групи більше виражені агресивні прояви у поведінці (гнів), страх (як в індивідуальній поведінці, так і у спілкуванні) та зниження фону настрою. Ці результати вказують на необхідність проведення корекційно-розвиткової роботи з дітьми, а саме занять з психогімнастики по програмі.

Отримані результати формувального експерименту дозволяють констатувати позитивний вплив програми з психогімнастики на рухові та психоемоційні прояви дітей дошкільного віку із синдромом Дауна:

– діти демонструють найвищі параметри мотивації у рамках занять, побудованих на основі елементів психогімнастики;

- діти демонструють найвищі параметри уваги у рамках занять;
- найвища працездатність у дітей проявляється в рамках занять з психогімнастики.

Для дітей дошкільного віку з синдромом Дауна найбільш характерними є емоційна нестійкість, яскравість та імпульсивність проявів емоцій, що поступово змінюється на більшу адаптивність. Показниками ефективності програми корекційно-розвиткових занять з психогімнастики є адекватне, відповідне ситуації емоційне реагування дітей, гальмування негативних емоційних проявів, поява таких якостей, як доброзичливість, відкритість, покращення розуміння емоцій та почуттів іншої людини, розвиток емпатії. Можна констатувати позитивний ефект від впровадження програми корекційно-розвиткових занять з психогімнастики, а також інтеграції таких дітей до групи однолітків, на формування їх особистісної саморегуляції.